

SHAXSIY-INSONPARVARLIK YONDASHUVI ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH

Komilova Xurshida Toxirovna

Andijon davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim kafedrası P.f.b.f.d Professori

Anorova Husnoraxon Sodiqjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

pedagogika fakulteti boshlang'ich ta'lim talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20022191>

Annotatsiya

Maqolada bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda shaxsiy-insonparvarlik yondashuvining nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish, talabaning shaxsiy sifatlarini rivojlantirish, pedagogik muloqotda o'zaro hurmat va hamkorlik muhitini yaratish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchining insonparvarlik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiluvchi komponentlar va pedagogik shart-sharoitlar haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: insonparvarlik, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik mahorat, empatiya, tolerantlik, shaxsiy pozitsiya, ta'limni demokratlashtirish, pedagogik etika.

Аннотация

В статье раскрываются теоретические и практические основы личностно-гуманистического подхода в подготовке будущих педагогов к профессиональной деятельности. Проанализированы вопросы гуманизации образовательного процесса, развития личностных качеств студентов, создания атмосферы взаимного уважения и сотрудничества в педагогическом общении. Также представлена информация о компонентах и педагогических условиях, способствующих формированию гуманистической позиции будущего учителя.

Ключевые слова: гуманизм, личностно-ориентированное образование, профессиональная подготовка, педагогическое мастерство, эмпатия, толерантность, личностная позиция, демократизация образования, педагогическая этика.

Annotation

The article highlights the theoretical and practical foundations of a personality-oriented humanistic approach in preparing future teachers for professional activity. It analyzes the issues of humanizing the educational process, developing students' personal qualities, and creating an atmosphere of mutual respect and cooperation in pedagogical communication. Additionally, information is provided on the components and pedagogical conditions that contribute to the formation of a humanistic position in future teachers.

Keywords: humanism, student-centered education, professional training, pedagogical skills, empathy, tolerance, personal position, democratization of education, pedagogical ethics.

Kirish

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar markazida shaxs omili turibdi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sifatini oshirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning ustuvor yo'nalishi sifatida bo'lajak pedagoglarning nafaqat bilimli, balki yuksak ma'naviy-insonparvarlik fazilatlariga ega bo'lishi belgilangan. Ta'lim jarayonida shaxsiy-insonparvarlik yondashuvi – bu ta'lim oluvchini shunchaki bilim ob'yekti emas, balki

takrorlanmas shaxs, sub'yekt sifatida tan olish va uning ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish sanaladi.

Asosiy qism

Bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, shaxsiy-insonparvarlik yondashuvi asosida ta'lim berish bugungi kunda Bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni zamonaviy ta'lim ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur yondashuv ta'lim jarayonining markaziga shaxsni qo'yishni, uning individual xususiyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini inobatga olishni nazarda tutadi. Insonparvarlikka asoslangan ta'lim o'quvchi va talabalarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Ta'limning insonparvarlik mazmuni, avvalo, pedagog va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarda namoyon bo'ladi. Bunda bo'lajak o'qituvchi har bir o'quvchining shaxsiy dunyosini hurmat qilishi, uning fikrini tinglashi va qadrlashi zarur. O'quvchining xato qilish huquqini tan olish, unga nisbatan bosim o'tkazmaslik, balki rag'batlantirish orqali ta'lim berish insonparvar pedagogikaning muhim talablari hisoblanadi. Shunday muhit yaratilgandagina o'quvchi o'z fikrini erkin ifoda eta oladi va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Bo'lajak pedagogning insonparvarlik fazilatlari uning kasbiy faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Xususan, empatiya, tolerantlik va samimiylik kabi sifatlar pedagogik muloqot samaradorligini ta'minlaydi. Empatiya orqali o'qituvchi o'quvchining ichki holatini anglaydi, uning his-tuyg'ulariga befarq bo'lmaydi. Tolerantlik turli xarakter va dunyoqarashga ega bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda sabr-toqatli bo'lishni talab etadi. Samimiylik esa o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ishonchli, ochiq va "niqoblarsiz" muloqotni shakllantiradi. Abraham Maslou: "Agar insonning asosiy ehtiyojlari qondirilmasa, u o'z salohiyatini to'liq namoyon eta olmaydi."

Kasbiy tayyorgarlikning tarkibiy qismlari ham insonparvarlik yondashuvi asosida tizimli ravishda shakllantiriladi. Bu jarayon motivatsion, kognitiv va amaliy-faoliyatli bloklardan iborat. Motivatsion blok bo'lajak pedagogda kasbga nisbatan ichki ehtiyoj, bolalarga mehr va o'z faoliyatiga mas'uliyat hissini rivojlantiradi. Kognitiv blok zamonaviy pedagogika va psixologiya nazariyalarini o'zlashtirishni nazarda tutadi. Amaliy-faoliyatli blok esa olingan bilimlarni real pedagogik vaziyatlarda qo'llash, hamkorlik pedagogikasi asosida ishlash va nizolarni insonparvarlik tamoyillari orqali hal etish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Metodologik jihatdan, bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda "sub'yekt-sub'yekt" munosabati muhim o'rin tutadi. Bu yondashuvga ko'ra, o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchining rivojlanishiga yo'naltiruvchi, yordam beruvchi shaxs — tutor yoki fasilitator sifatida namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv ta'limni demokratlashtirish va erkinlashtirishga xizmat qiladi. Natijada talaba o'z fikrini mustaqil bayon etish, ijodiy izlanish olib borish va o'zini-o'zi boshqarish kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Shaxsiy-insonparvarlik yondashuvining konseptual asoslari insonparvarlik pedagogikasi g'oyalari bilan chambarchas bog'liq. Karl Rojersning shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi, Abraham Maslouning ehtiyojlar ierarxiyasi hamda Shalva Amonashvilining insonparvar pedagogika konsepsiyasi ushbu yo'nalishning ilmiy asosini tashkil etadi. Ushbu yondashuv o'z-o'zini aktuallashtirish, tanlov erkinligi, hissiy intellektni rivojlantirish va baholashdan ko'ra qo'llab-quvvatlashni ustuvor deb biladi. Bu tamoyillar o'quvchining ichki imkoniyatlarini ochishga va uning mustaqil shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Bo'lajak pedagoglarda shakllanishi lozim bo'lgan kompetensiyalar orasida reflektiv kompetensiya, kommunikativ tolerantlik, pedagogik optimizm va konfliktologik madaniyat alohida o'rin tutadi. Reflektiv kompetensiya pedagogga o'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish imkonini beradi. Kommunikativ tolerantlik esa o'quvchilar bilan teng va hurmat asosida muloqot qilishni ta'minlaydi. Pedagogik optimizm har bir bolaning imkoniyatlariga ishonch bilan qarashni anglatadi. Konfliktologik madaniyat esa nizoli vaziyatlarni insonparvarlik asosida, murosaga kelish orqali hal etishga xizmat qiladi. Karl Rojers: "Insonni samarali o'qitish uchun eng muhim shart — bu unga nisbatan samimiylilik, qabul qilish va empatiya muhitini yaratishdir."

Tayyorgarlik jarayonida innovatsion metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Pedagogik vaziyatlar tahlili (case-study), rolli o'yinlar, treninglar va "insonparvarlik kundaligi" kabi metodlar talabalarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu usullar orqali talabalar real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish, o'zgalarning his-tuyg'ularini anglash va insonparvarlik yondashuvini amalda qo'llashni o'rganadilar. Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga mustahkam zamin yaratadi.

Pedagogik faoliyatni insonparvarlashtirishning psixologik shart-sharoitlari ham alohida e'tiborni talab qiladi. Ko'pincha bo'lajak o'qituvchilar o'zlarining maktab davrida shakllangan avtoritar yondashuvlarni takrorlashga moyil bo'ladilar. Insonparvarlik yondashuvi esa bunday stereotiplarni bartaraf etishni talab etadi. Buning uchun pedagog o'zini qadrlashi, o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholashi va o'quvchilar bilan ishlashda psixologik qulay muhit yaratishi zarur. Xato qilish o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qilinishi kerak. Shalva Amonashvili: "Bola — bu tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki o'zining ichki dunyosiga ega bo'lgan noyob shaxsdir."

Xulosa

Bo'lajak pedagoglarni shaxsiy-insonparvarlik yondashuvi asosida tayyorlash ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lib, u nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarni, balki yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarini ham shakllantirishni talab etadi. Bu yondashuv o'qituvchini oddiy bilim beruvchidan o'quvchining ma'naviy yo'l boshchisiga aylantiradi. XXI asr sharoitida axborot manbalari kengayib borayotgan bo'lsa-da, insoniy mehr, e'tibor va qo'llab-quvvatlashga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Shu sababli insonparvar pedagog zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim bo'g'ini hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Sh.M. Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". – T.: "O'zbekiston", 2021.
2. Karimov I.A. "Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori". – T.: 1997.
3. Rogers C.R. "Freedom to Learn". – Columbus, 1969. (Insonparvarlik pedagogikasi asoschisi).
4. Sh.A. Amonashvili. "Insonparvarlik pedagogikasi asoslari". – M.: 1990.
5. G'aybullayev N. va boshqalar. "Pedagogika". – T.: "Universitet", 2005.
6. Raxmonova S.M. "Pedagogik mahorat". O'quv qo'llanma. – Buxoro, 2022.
7. Ziyomhammadov B. "Pedagogik mahorat asoslari". – Toshkent, 2012.
8. Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. "Pedagogika nazariyasi". – T.: "Fan va texnologiya", 2008.

9. Omonov N.T. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". – T.: "Iqtisod-moliya", 2009.
10. Amonashvili Sh.A. "Lichnostno-gumannaya osnova pedagogicheskogo protsessa". – Minsk, 1990.